

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatistiku
Katedra za hrvatski standardni jezik

Zagreb, 16. ožujka 2016.

**ZADACI O VRSTAMA REČENICA
NA NATJECANJIMA U POZNAVANJU HRVATSKOGA JEZIKA**

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS bodova

Mentor:

prof. dr. sc. Ivo Pranjković

Student:

Tihana Klajzner

SADRŽAJ

I. Uvodna riječ.....	4
II. Teorijska pozadina	6
II.1. Natjecanja u poznavanju hrvatskoga jezika	6
II.2. Pismeno ispitivanje znanja.....	10
II.3. Pojam rečenice i sintakse	13
II.3.1. Rečenice po sastavu	14
II.4. Nastava sintakse	17
III. Analiza	19
III.1. Uvodna napomena.....	19
III.1.1. Primjeri zadataka koji nisu obuhvaćeni analizom	19
III.1.2. Granični slučajevi	24
III.2. Zadaci o vrstama rečenica	27
III.2.1. Tipovi zadataka.....	27
III.2.2. Statistički podaci o zastupljenosti gradiva o vrstama rečenica u testovima.....	37
IV. Komentari na analizu.....	41
IV.1. Opseg gradiva o vrstama rečenica u testovima na natjecanjima	41
IV.2. Udio gradiva o vrstama rečenica	43
IV.3. Konceptija zadataka.....	43
IV.4. Rješenja	46
IV. 5. Sporne stavke u rješenjima	47
V. Zaključak.....	52
VI. Literatura i izvori.....	54

POPIS TABLICA

Tablica 1: Pregled gradiva o vrstama rečenica u 7. razredu osnovne škole zastupljenoga na natjecanjima	9
Tablica 2: Pregled gradiva o vrstama rečenica u 3. razredu srednje škole zastupljenoga na natjecanjima	9
Tablica 3: Zastupljenost gradiva o vrstama rečenica u testovima za 7. razred osnovne škole s obzirom na udio relevantnih zadataka i pripadajući broj bodova u ukupnome broju zadataka i bodova	38
Tablica 4: Zastupljenost gradiva o vrstama rečenica u testovima za 3. razred srednje škole s obzirom na udio relevantnih zadataka i pripadajući broj bodova u ukupnome broju zadataka i bodova.....	39

I. Uvodna riječ

Cilj je rada istražiti testove na učeničkim natjecanjima u poznavanju hrvatskoga jezika, sadržajno analizirati zadatke kojima se provjerava znanje o vrstama rečenica te ih usporediti s programskim sadržajima nastavnoga plana i programa i opisom gradiva u literaturi. S obzirom na to da se sintaktičko gradivo obrađuje u 7. razredu osnovne škole i 3. razredu srednje škole, rad će se temeljiti na analizi testova za te razrede. Istražuju se i uspoređuju tipovi zadataka o vrstama rečenica u testovima za osnovnu i srednju školu na svim trima razinama natjecanja (školska, županijska i državna). Kako je potrebno ograničiti korpus testova, zbog dostupnosti literature na stranicama Agencije za odgoj i obrazovanje ovaj se rad temelji na osam posljednjih godišta učeničkih natjecanja, od 2008. do 2015. godine.

Nakon uvodne riječi, drugi je dio rada zamišljen kao teorijski i sadržava sljedeće. Najprije se izlažu opće informacije o natjecanjima u poznavanju hrvatskoga jezika i njihovim ciljevima. U tu su se svrhu konzultirale upute za provedbu natjecanja. Zatim slijedi teorijska pozadina o pismenom ispitivanju znanja i koncepciji zadataka iz perspektive psihologije obrazovanja. Nakon toga donosi se prikaz problematike, dakle rečenica po sastavu kako su obrađene u literaturi (gramatike i udžbenici) te se naposljetku donose opaske o nastavi sintakse.

Kako je ovo istraživački tip rada, njegov je središnji dio predviđen za analizu korpusa. U uvodnoj napomeni posebno se obrazlaže princip selekcije zadataka, tj. zašto su neki zadaci obuhvaćeni istraživanjem, a drugi nisu i koje su se poteškoće javljale prilikom njihova odabira. Da bi se razlika među zadacima koji su uzeti u analizu i onih koji to nisu učinila jasnijom, najprije se navode primjeri zadataka koji nisu procijenjeni kao relevantni za rad pa objašnjava zašto su neki slučajevi granični, dok je u nastavku cjeline fokus na obuhvaćenim zadacima. Nakon tog uvoda slijedi dio rada koji čini njegovu okosnicu, a to je analiza samih zadataka. Iznose se dakle rezultati analize testova, a naglasak je na prikazu tipova zadataka i općenito udjelu gradiva o vrstama rečenica u testovima na pojedinim razinama. Zadaci se detaljno svrstavaju u tipove po uzoru na literaturu i prema uočenim modelima koji se ponavljaju, a svaki je od tih tipova oprimjeren s nekoliko zadataka iz različitih godišta. Analiza se zatim potkrepljuje statističkim podacima o zastupljenosti ovoga gradiva na svakoj pojedinoj razini tijekom osam godišta. Izvor informacija bila je arhiva Agencije za odgoj i obrazovanje objavljena na njihovim internetskim stranicama, no do nekih testova nije bilo moguće doći ni nakon osobnoga kontaktiranja s Agencijom.

U četvrtome dijelu rada iznose se zaključci i komentari na provedbu natjecanja, opseg i koncepciju zadataka o vrstama rečenica i njihovu usklađenost s planom i programom. Osvrt na opseg analiziranoga gradiva iznesen je o obliku komentara o tome što je od gradiva zastupljeno u testovima, a što je na određeni način problematično ili eventualno suvišno. Upućuje se na poteškoće pri rješavanju zadataka i ukazuje na sporne stavke u rješenjima. Peti dio služi za iznošenje općih zaključaka i pregled obrađene tematike.

II. Teorijska pozadina

II.1. Natjecanja u poznavanju hrvatskoga jezika

Organizacija učeničkih natjecanja u poznavanju hrvatskoga jezika u nadležnosti je Ministarstva obrazovanja i sporta (dalje u tekstu Ministarstvo) te Agencija za odgoj i obrazovanje (dalje Agencija). Njihova je uloga u dijelu obrazovanja koji se odnosi na jezičnu naobrazbu velika, a kako se navodi u pravilniku na stranici Agencije¹, natjecanja se provode sa sljedećim ciljevima:

- poticati učenike na proučavanje hrvatskoga jezika, usavršavanje jezične komunikacije i pismenosti te stvaranje zanimanja za jezične sadržaje izvan propisanoga plana i programa, tj. poticati učenike na samostalno proučavanje jezikoslovne literature
- poticati spoznaje o vrijednosti stečenoga znanja, vještina i sposobnosti te njihove primjene u daljnjoj naobrazbi i razvijanju jezične kulture
- razvijati poticajne i pozitivne motive za samovrednovanje i vrednovanje znanja, vještina i sposobnosti
- poticati standardizaciju u izradi ispita i ispitnih zadataka
- razmjenjivati iskustva učitelja i nastavnika stečenih tijekom rada s učenicima u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima vezanima uz poučavanje hrvatskoga standardnog jezika.

Natjecanja u poznavanju hrvatskoga jezika organiziraju se i provode u skladu s odredbama u dokumentima *Upute za provedbu natjecanja i smotri učenica i učenika osnovnih i srednjih škola Republike Hrvatske* i *Natjecanje iz hrvatskoga jezika*. Natjecanja postoje u osnovnoj školi za učenike 7. i 8. razreda, a u srednjoj školi za učenike svih četiriju razreda, i to na trima razinama – školska, županijska i državna razina. Za svaku se školsku godinu određuje vremenik natjecanja, stoga su datumi održavanja natjecanja na svim razinama unaprijed poznati već i prije nego krene njihova provedba na školskoj razini². Za sastavljanje testova na svim razinama odgovorno je Državno povjerenstvo za provedbu Natjecanja iz hrvatskoga jezika učenika osnovnih i srednjih škola, koje se također određuje za svaku školsku godinu. Imenuje ga ravnatelj Agencije uz prethodnu suglasnost Ministarstva, a čine

¹ *Natjecanje iz hrvatskoga jezika* (2014).

² Lokacija održavanja županijskih natjecanja i državnoga natjecanja utvrđuje se naknadno.

ga učitelji i nastavnici Hrvatskoga jezika u osnovnim i srednjim školama, sveučilišni profesori, stručnjaci Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje i viši savjetnici Agencije. Tijekom cjelokupne provedbe natjecanja na svim razinama vodi se briga o tajnosti testova i vjerodostojnosti podataka o natjecateljima i njihovim rezultatima te se učenicima čitaju upute o provedbi natjecanja³.

Provedba školskoga natjecanja odvija se na sljedeći način. Državno povjerenstvo kontaktira s Upravnim odjelima u svakoj pojedinoj županiji, čiji je zadatak daljnja komunikacija sa školama u njihovoj nadležnosti. U školama čiji učenici žele sudjelovati na natjecanjima formiraju se takozvana školska povjerenstva zadužena za provedbu natjecanja i te su škole dužne obavijestiti svoj nadležni Upravni odjel o prijavi sudionika. S druge strane, Upravni odjeli primaju testove od Državnoga povjerenstva, šalju ih školama i obavještavaju škole o tome koje su osobe zadužene za provedbu natjecanja.

Nakon provedenoga školskog natjecanja organiziraju se natjecanja na županijskoj razini. Cjelokupan je postupak provedbe županijskih natjecanja općenito sličan onome na prethodnoj razini, osim što se tom prilikom formiraju županijska povjerenstva na prijedlog županijskih stručnih vijeća. Njih imenuju Upravni odjeli, a testove im dostavlja Državno povjerenstvo. Upravni odjeli dužni su pritom Agenciji i Državnome povjerenstvu dostaviti podatke o članovima županijskih povjerenstava. Škole čiji su se učenici natjecali na školskoj razini šalju ljestvice poretka za svaku kategoriju školi domaćinu županijskoga natjecanja koju je prethodno odredilo lokalno županijsko povjerenstvo. Županijska povjerenstva također određuju broj učenika koji će na temelju rezultata školskoga natjecanja biti pozvani na županijsko natjecanje⁴.

Po završetku županijskoga natjecanja određuje se broj učenika koji će biti pozvani na državno natjecanje⁵. Natjecanje na državnoj razini provodi Državno povjerenstvo u suradnji

³ Uključene su u pravilnik *Natjecanja iz hrvatskoga jezika*, kao i opće upute o provedbi natjecanja i upute članovima povjerenstva za ispravljanje testova.

⁴ U tekstu *Natjecanja iz hrvatskoga jezika* spominje se da županijska povjerenstva biraju učenike pozvane na županijska natjecanja u skladu s organizacijskim i materijalnim mogućnostima.

⁵ Kriterij po kojem se biraju učenici sudionici državnih natjecanja nije fiksni i načelno se mijenja svake godine. Dosad su se u praksi ustalila dva kriterija:

1) selekcija učenika isključivo prema najvećem ostvarenome broju bodova nakon objedinjavanja rezultata pristiglih iz svih županija

sa školom domaćinom. Natjecanje traje nekoliko dana te se osim samog pisanja ispita organiziraju različiti izleti i radionice, a cjelokupan program završava svečanom dodjelom priznanja najboljim učenicima u svakoj kategoriji.

Relevantna literatura po kojoj se vode sastavljači tekstova jesu normativni priručnici unaprijed utvrđeni pravilnikom *Natjecanja iz hrvatskoga jezika* objavljenim na stranici Agencije⁶. Prigovori na način bodovanja učeničkih odgovora upućuju se isključivo pozivanjem na važeću literaturu.

Pravilnik *Natjecanja iz hrvatskoga jezika* također određuje programske sadržaje za svaku kategoriju natjecanja na svim trima razinama. Literatura za programske sadržaje za osnovnu je školu *Nastavni plan i program za osnovne škole* iz 2006., a za srednje škole *Nastavni programi za gimnazije* iz 1995., kao i već spomenuti *Nastavni plan i program za osnovne škole*. Tablice ispod prikazuju izbor iz programskoga sadržaja za 7. razrede osnovne škole i 3. razred srednje škole na svim trima razinama natjecanja relevantan za ovaj rad. Valja ukazati na nekoliko bitnih stavki u izboru sadržaja. U svakoj kategoriji županijska i državna razina podrazumijevaju i usvojenost gradiva s prethodnih razina. Za osnovne škole propisuju se obvezni i izborni sadržaji. Državna razina u kategoriji osnovnih škola podrazumijeva također usvojenost cjelokupnoga dotad naučenog pravopisnog i slovničkog sadržaja iz prethodnih razreda. Za sve četiri kategorije srednjih škola pak stoji napomena o postotku sadržaja testova: na svim trima razinama 30% sadržaja odnosit će se na sadržaje osnovne škole i prethodnih razreda srednjoškolskoga obrazovanja, a 70% sadržaja testa na sadržaje pojedine

2) pozivaju se obvezno županijski prvaci za svaku pojedinu kategoriju, uz ostalih nekoliko učenika koji su u kategoriji ostvarili najveći broj bodova na ukupnome poretku.

Broj pozvanih učenika po kategoriji kreće se oko 30, često je to nekoliko više ili manje od toga broja. Tako je 2015. godine Državno povjerenstvo odlučilo da će na Državno natjecanje biti pozvano najviše 25 učenika u svakoj kategoriji, i to prema kriteriju postignutoga broja bodova na ukupnome poretku (vidi *Natjecanje iz hrvatskoga jezika*).

⁶ Literatura se s godinama mijenjala, a trenutno se učenički odgovori vrednuju prema sljedećim priručnicima. Za osnovnu školu to su *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013) i Težak-Babićeva *Gramatika hrvatskoga jezika* (2005), dok za srednje škole vrijedi *Hrvatska gramatika* autora Barić et al. (2003 ili 2005), Silić-Pranjkovićeva *Gramatika hrvatskoga jezika* (2005 ili 2007) te Institutovi priručnici *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (2012, i to samo za 4. razred) i već spomenuti *Hrvatski pravopis* (prema *Natjecanja iz hrvatskoga jezika*).

kategorije.

Kategorija 7. razreda, osnovna škola	
ŠKOLSKA RAZINA	obvezni sadržaji <ul style="list-style-type: none"> – slovnički sadržaji 7. razreda: rečenično ustrojstvo (objekt, priložne oznake, atribut i apozicija), jednostavna rečenica, složena rečenica, nezavisnosložena rečenica, vrste nezavisnosloženih rečenica
ŽUPANIJSKA RAZINA	obvezni sadržaji <ul style="list-style-type: none"> – obvezni sadržaji školske razine Natjecanja – slovnički sadržaji 7. razreda: zavisnosložena rečenica, izricanje predikata, subjekta, objekta i atributa rečenicom
DRŽAVNA RAZINA	obvezni sadržaji <ul style="list-style-type: none"> – slovnički i pravopisni sadržaji 5., 6. i 7. razreda izborni sadržaji <ul style="list-style-type: none"> – preoblika upravnoga govora u neupravni objektnom rečenicom i obratno – primjeri složenih rečenica s veznikom <i>a</i>, kojima se ne izražava suprotnost

Tablica 1. Pregled gradiva o vrstama rečenica u 7. razredu osnovne škole zastupljenoga na natjecanjima.

Kategorija III. razreda, srednja škola	
ŠKOLSKA RAZINA	<ul style="list-style-type: none"> – osnovnoškolski slovnički i pravopisni sadržaji te jezični sadržaji prethodnih razreda srednje škole – pojam sintakse; jedinice sintakse: rečenica – pojam rečenice, članjivost – predikativnost rečenice – članovi rečeničnoga ustrojstva, predikat, subjekt, objekt (glagolska dopuna) i priložna dopuna (predikatni dodatak), atribut i apozicija
ŽUPANIJSKA RAZINA	<ul style="list-style-type: none"> – slovnički i pravopisni sadržaji školskoga Natjecanja – rečenice po sastavu, sklapanje rečenica: nizanje i povezivanje, nezavisnosložene rečenice, tipovi odnosa među dijelovima sastavnih, suprotnih i rastavnih rečenica

	<ul style="list-style-type: none"> – sklapanje uvrštavanjem, zavisnosložene rečenice: subjektne, predikatne i objektne – atributivne i apozitivne rečenice – priložne (adverbne) rečenice: mjesne, vremenske, načinske, poredbene, uzročne, posljedične, namjerne, pogodbene, dopusne – sklapanje rečenica bez veznika, nezavisnosložena asindetska rečenica, zavisnosložena asindetska rečenica
DRŽAVNA RAZINA	<ul style="list-style-type: none"> – slovnički i pravopisni sadržaji školskoga i županijskoga Natjecanja – osnovne sintaktičke osobitosti čakavskoga, štokavskoga i kajkavskoga narječja prema hrvatskome standardnom jeziku

Tablica 2. Pregled gradiva o vrstama rečenica u 3. razredu srednje škole zastupljenoga na natjecanjima.

II.2. Pismeno ispitivanje znanja

Jedan je od ključnih pojmova u psihologiji obrazovanja dokimologija, koji se odnosi na disciplinu čiji su predmet interesa postupci prosuđivanja i ocjenjivanja⁷. Školsko ispitivanje znanja određuje se kao postupak u kojem se pitanjima (podražajima) upućenima subjektima (učenicima) izazivaju reakcije znanja (odgovori) (prema Grgin 2001: 10). Natjecanja u poznavanju hrvatskoga jezika spadaju pod pismena ispitivanja, za koja se inače drži da imaju brojne prednosti nad usmenim ispitivanjem, kao to da se svim učenicima postavljaju isti zadaci, pa je njihovo znanje međusobno usporedivo, za sve je učenike isti režim rada i vrijeme odgovaranja, objektivnije je ako se jasno odrede kriteriji rada, obuhvaća se više gradiva i vremenski je ekonomično jer se u kratkom vremenu može ispitati znanje svih učenika (Vizek Vidović et al. 2003: 425).

Nadalje, s obzirom na podjelu pisanih provjera na standardizirane testove i nizove zadataka objektivnoga tipa⁸, natjecanja bi se više uklapala u prvu kategoriju. Ispitanici pripadaju nekoj populaciji (sudionici natjecanja na svakoj od razina i u svakoj pojedinoj

⁷ Vidi Grgin (2001: 9).

⁸ Vidi više u Vizek Vidović et al. (2003: 425 – 426). U psihologiji se rabi termin test za standardiziranu provjeru konstruiranu prema psihometrijskim načelima, za razliku od nizova zadataka objektivnoga tipa koji to nisu. Oni se zapravo najčešće primjenjuju u školskoj praksi.

kategoriji), zadaje im se niz zadataka u standardiziranim uvjetima i test ima provjerene metrijske karakteristike⁹. Međutim, takozvani pravi testovi baždareni su prema reprezentativnome uzorku odabrane populacije, pa se tako postignuća učenika mogu usporediti s normama za populaciju. Učenički rezultati na testovima s natjecanja međusobno se uspoređuju kako bi se utvrdio poredak natjecatelja, stoga u tome smislu nema normi po kojima bi se pojedinačni rezultati vrednovali prema prosjeku populacije.

S obzirom na interpretaciju rezultata dobivenih testom znanja, testovi se dijele na normativne i kriterijske¹⁰. Normativni testovi sastavljeni su tako da bi se što bolje razlikovalo ispitanike, a kriterijski da bi se opisala stečena znanja (utvrđivanje stupnja ovladanosti gradivom ili uspoređivanje učinka na testu s nekim unaprijed zadanim kriterijem). Testovi na natjecanjima prema tome se uklapaju u normativne tipove testova jer se učenici rangiraju prema ostvarenim bodovima na testu.

Prema vrstama zadataka navedenih u Vizek Vidović¹¹, zadaci s natjecanja u poznavanju hrvatskoga jezika pripadaju onima objektivnoga tipa. Karakteristike su takvih zadataka mjerenje činjeničnoga znanja i provjera razumijevanja, poticanje učenja specifičnih činjenica i razumijevanja gradiva, velik je obuhvat gradiva i test može sadržavati velik broj pitanja čije je sastavljanje teško i vremenski zahtjevno, no ispravljanje je objektivno i lako. Kao još jedan nedostatak navodi se moguće prepisivanje i pogađanje odgovora¹². Općenito uzevši, odabir vrste zadataka u konkretnome pismenom ispitu ovisit će o prirodi građe, programskim sadržajima koji se želi provjeriti te prednostima i nedostacima pojedinih vrsta zadataka (Vizek Vidović et al. 2003: 428 i Grgin 2001: 107).

Zadaci objektivnoga tipa dijele se u dvije potkategorije s obzirom na način formuliranja odgovora – na zadatke reprodukcije, tj. one u kojima učenik svojim riječima daje traženi odgovor i zadatke odabira, dakle one u kojima učenik odabire točan odgovor među

⁹ Metrijske karakteristike prema Vizek Vidović et al. (2003: 20 – 21):

- valjanost: mjeri se ono što se stvarno želi izmjeriti (npr. mjerenje znanja testom znanja)
- pouzdanost: uzastopnim primjenama dobivaju se vrlo slični rezultati
- objektivnost: rezultati mjerenja ne ovise o osobi koja mjeri.
- osjetljivost: ispitanici se mogu dobro razlikovati s obzirom na ono što se mjeri zbog primjerenosti testa.

¹⁰ Usporedi Vizek Vidović et al. (2003: 426 – 427).

¹¹ Usp. Vizek Vidović et al. (2003: 428). Autorice razlikuju zadatke esejskoga tipa, objektivnoga tipa i zadatke rješavanja problema.

¹² Ibid.

predloženim odgovorima (Vizek Vidović et al. 2003: 428). U literaturi¹³ se iznosi i daljnja podjela zadataka objektivnoga tipa na niz podtipova. Izdvajaju se ovi.

a) Tip dosjećanja. Pitanje je formulirano tako da od ispitanika zahtijeva odgovor u obliku jedne riječi, broja, simbola ili kraće rečenice. Takvi zadaci pretpostavljaju jedan ispravan odgovor, a ako je više mogućih odgovora, u uputi za ispravak testa treba navesti koji se sve odgovori¹⁴ smatraju ispravnima.

b) Tip dopunjavanja. Zadaci toga tipa redovito imaju oblik rečenice u kojoj su neke riječi ispuštene, a zadatak je ispitanika upisati na ta mjesta riječi koje nedostaju.

c) Alternativni tip. Sadrže neku tvrdnju, a ispitanik treba potvrditi njezinu točnost ili netočnost (odgovor da – ne ili točno – netočno).

d) Tip s dvama kriterijima izbora¹⁵. Zadatak sadrži nizove podataka i od ispitanika se zahtijeva da ih razvrsta prema dvama kriterijima. Karakterizira ih jasnoća oblikovanja jer se izbjegavaju dvosmislenosti i smanjuje se mogućnost slučajnoga pogađanja.

e) Tip višestrukoga izbora. Sadrže tvrdnju ili pitanje i više predloženih odgovora na izbor, a ispitanik treba odabrati onaj koji najbolje odgovara tvrdnji ili predstavlja ispravan odgovor na postavljeno pitanje.

f) Zadaci višestrukih kombinacija. Oblikom su slični zadacima višestrukoga izbora, no više je ponuđenih odgovora točno.

g) Tipovi ispravljanja i sređivanja. Redovito se sastoje od jedne ili više rečenica u kojima su pogrešno napisane riječi i koje je potrebno ispraviti. Osobito su pogodni u nastavi jezika. Moguće je formulirati zadatak i tako se da se od ispitanika zahtijeva sređivanje poretka riječi koje su u rečenici namjerno ispremiješane.

h) Tip povezivanja. Sadrže dvije serije elemenata, od kojih su po dva elementa (iz svake serije po jedan) u međusobnome odnosu. Ispitanik treba prema nekome jedinstvenom načelu povezati srodne elemente. U uravnoteženome (simetričnome) tipu zadataka povezivanja nalazi se podjednak broj elemenata koji se povezuju, a u neuravnoteženome (asimetričnome) tipu jedan od nizova sadrži veći broj elemenata od drugoga.

¹³ Usp. Vizek Vidović et al. (2003), Grgin (2001) i Češi (2010).

¹⁴ Grgin (2001: 108) tumači da je potrebno navesti do najviše tri moguća odgovora. Ako ih je više, nije ih nužno navesti sve. Autor govori još o tome da prostor predviđen za bilježenje odgovora treba učeniku davati indiciju o tome kakav se odgovor od njega očekuje.

¹⁵ U Grgin (2001: 112) „tip s dva kriterija izbora“, no u radu se preferira sklanjanje svih deklinabilnih brojeva.

i) Zadaci redanja. Navedeni su elementi koje je potrebno poredati po nekome načelu, npr. kronološki ili hijerarhijski.

Pisani zadaci mogu se nadalje podijeliti na one otvorenoga i zatvorenoga tipa¹⁶. Zadaci otvorenoga tipa jesu onu pri čijem rješavanju pristupnik sam formuliра odgovor (među navedenim tipovima to su zadaci dosjećanja i dopunjavanja), a kod onih zatvorenoga tipa odabire točan odgovor među već ponuđenima (alternativni tip, tip s dvama kriterijima, zadaci višestrukoga izbora, zadaci ispravljanja i sređivanja, zadaci povezivanja, zadaci višestrukih kombinacija, zadaci redanja)¹⁷. Zadaci dosjećanja i dopunjavanja ponekad se nazivaju još i zadacima poluotvorenoga tipa jer je zbog njihove naravi formiranje odgovora vrlo usmjereno, za razliku od npr. zadataka esejskoga tipa, čija je forma vrlo otvorena.

II.3. Pojam rečenice i sintakse

Tradicionalne školske definicije određuju rečenicu kao skup riječi ili samo jednu riječ kojom se prenosi potpuna obavijest i kojom izričemo zapažanja, spoznaje, misli, osjećaje, pitanja i drugo¹⁸, kao gramatičku i značenjsku vezu riječi koja služi za konkretno sporazumijevanje¹⁹, kao dio diskurza koji i sam može biti diskurz²⁰ i slično, pri čemu je uglavnom naglasak na njezinoj komunikacijskoj vrijednosti. Rečenica se kao jezična jedinica može definirati iz različitih aspekata²¹. Za potrebe ovoga rada zadržat ćemo se na određenju rečenice kao glavne i najveće jezične jedinice u sintaksi, kako je sintaksa dio gramatike koji opisuje rečenično ustrojstvo i u kojem se izlažu pravila o slaganju riječi u rečenice (Barić et

¹⁶ Takva podjela zapravo se podudara s podjelom zadataka objektivnoga tipa na zadatke reprodukcije i zadatke odabira, kao u Vizek Vidović (2003).

¹⁷ Nebeski Hostić (2007).

¹⁸ Lugarić-Koharović (1998: 8).

¹⁹ Vidi Dujmović-Markusi (2006: 33) i Pranjković (2003: 5).

²⁰ Diskurz se određuje kao potpuni jezični izraz koji sadrži sve što je trebalo i što se htjelo reći te čija je osnovna značajka dovršenost (prema Dujmović-Markusi 2006: 33).

²¹ Između ostaloga, Silić-Pranjković (2007: 276) govore o rečenici i kao jezičnoj i govornoj jedinici, pri čemu se misli na de Saussureovu dihotomiju jezik – govor, tj. shvaćanje jezika kao apstraktnoga sustava pravila ili realizacije toga sustava u konkretnoj govornoj situaciji (de Saussure 2001: 57 – 66). Nedvojbeno je da svaka rečenica nosi neko značenje i možemo je razumjeti u cijelosti, ali njezin smisao ili konkretnije značenje može se ponekad iščitati samo uvidom u kontekst.

al. 1995: 391). Sintaksa proučava sintagmatske odnose, one koji se tiču razmjestaja (kombinacije) jezičnih jedinica u nizu.²²

II.3.1. Rečenice po sastavu²³

„Osnovno ustrojstvo rečenice tvore predikat, subjekt, objekt i priložne oznake. (...) Rečenica u kojoj se osnovno rečenično ustrojstvo pojavljuje samo jedanput zove se jednostavna ili prosta rečenica²⁴. (...) Jednostavna rečenica u kojoj se ni subjekt ni predikat ne pojavljuju s dopunama zove se neproširena rečenica. (...) Rečenica u kojoj se bilo predikat bilo subjekt pojavljuje s kojom dopunom zove se proširena rečenica.“ (Težak-Babić 2000: 255).

„Dvije ili više jednostavnih rečenica mogu se sklopiti u veću rečeničnu cjelinu koja se zove složena rečenica.“ (Težak-Babić 2000: 257).

„Surečenice se mogu povezivati nizanjem, sklapanjem i uvrštavanjem. Nizanjem i sklapanjem dobivaju se nezavisno složene rečenice, a uvrštavanjem zavisno složene

²² U gramatici Silić-Pranjčević (2007: 183) navodi se da se sintagmatski odnosi tiču odnosa među riječima i njihovim oblicima, spojevima riječi, rečenicama (surečenicama ili klauzama) u složenoj rečenici i rečenicama u tekstu, dok Barić et al. ističu da se gornja granica sintakse prekoračuje utvrđivanjem jezičnih jedinica većih od rečenice, što postaje predmet znanstvene discipline sintakse teksta (1995: 391).

²³ Prije samoga prikaza rečenica po sastavu potrebno je ukazati na terminološke dvojnosti: nezavisnosložena i nezavisno složena rečenica, zavisnosložena i zavisno složena rečenica te rečenica i surečenica u značenju surečenice. Osim kad su u pitanju direktni citati, radi dosljednosti se u radu rabe termini nezavisnosložena i zavisnosložena rečenica te surečenica u tom značenju, dok se pod pojmom rečenica podrazumijeva cjelovita sintaktička jedinica, bila ona jednostavna ili složena.

Podjela rečenica po sastavu preuzeta je iz Težak-Babićeve gramatike jer je najbliža tradicionalnome poučavanju ovoga gradiva u školi, što se poštuje na natjecanjima. Dok Katičić i Barić et al. dijele zavisne surečenice u dvije temeljne skupine – na rečenice prema mjestu i prema sadržaju svojega uvrštavanja u glavnu surečenicu, Silić i Pranjčević izostavljaju isključne i zaključne rečenice. Pri tome se pojam mjesta uvrštavanja odnosi na mjesto člana rečeničnoga ustrojstva koji se proširuje zavisnom surečenicom, a sadržaj uvrštavanja na sadržaj što ga uvrštavanju daju vezničke riječi (značenje priložne oznake). Tu podjelu Težak i Babić tek spominju.

²⁴ Težak (1996: 327) ukazuje na nazivne dvojnosti – prosta i jednostavna rečenica, pri čemu daje prednost drugome terminu zbog pedagoške dimenzije jer je prvi termin izrazito konotativan. Ističe također da dvojni nazivi općenito ne moraju biti na teret jer to pokazuju i neki drugi primjeri, npr. isključne – izuzetne rečenice.

rečenice.“ (Ibid.) Različiti autori koriste se različitim terminima²⁵. Težak-Babić dakle govore o vrstama povezivanja, a Pranjković u svome udžbeniku (2003: 42 – 43) i gramatici (2007: 319) o vrstama sklapanja. Za razliku od prethodnih autora tumači razliku između prvoga i drugoga tipa nastanka složenih rečenica, a komentira i obilježja nastalih rečenice, pa tako navodi:

1) sklapanje povezivanjem – pomoću veznika, pri čemu rečenice čine cjelinu, ali ne postaju ovisne jedna o drugima; tako sklopljene rečenice zovu se koordinirane

2) sklapanje uvrštavanjem – pomoću veznika, pri čemu jedna rečenica postaje glavna, a druga zavisna o njoj; tako sklopljene rečenice zovu se subordinirane

3) sklapanje bez veznika ili asindetsko sklapanje – njime nastaju i nezavisnosložene i zavisnosložene rečenice, samo što je zavisnost tako sklopljenih rečenica drugačije naravi nego onih sklopljenih veznikom jer je uvjetovana značenjem pojedinih riječi u prvoj surečenici, a koje je nužno dopuniti.

Veznici nezavisnosloženih rečenica nazivaju se još konjunktovima i ne pripadaju ni jednoj od surečenica koje povezuju, dok su veznici zavisnosloženih rečenica ili subjunktivi sastavni dio zavisnih surečenica (Pranjković 2007: 320).

„Rečenice sklopljene nizanem bez veznika zovu se bezvezničke ili asindetske nezavisno složene rečenice, a uobičajen im je naziv i rečenični niz.“ (Težak-Babić 2000: 258).

„Rečenice sklopljene pomoću veznika zovu se vezničke ili sindetske nezavisno složene rečenice.“ (ibid.) Autori nadalje ističu da one po značenju veznika i odnosu rečeničnih sadržaja mogu biti²⁶:

a) sastavne – surečenice povezuju u cjelinu zbog nekoga zajedništva; veznici: i, pa, te, ni, niti

b) rastavne – radnja jedne surečenice isključuje radnju druge; veznik: ili

c) suprotne – sadržaj jedne surečenice suprotstavlja se sadržaju druge; veznici: a, ali, nego, no, već

²⁵ Osim ponešto razilaženja oko bezvezničkoga sklapanja jer Pranjković ukazuje na to da njime mogu nastati i zavisnosložene i nezavisnosložene rečenice, sve se podjele svode na to da se prvi tip nastanka složenih rečenica odnosi na veznike nezavisnosloženih rečenica, a drugi na veznike zavisnosloženih rečenica. Za Težaka i Babića je dakle bezvezničko sklapanje rezervirano samo za rečenični niz. Dujmović-Markusi (2006: 66) u svome udžbeniku rabi terminologiju sličniju Pranjkovićevoj, samo asindetsko sklapanje naziva sklapanje nizanem.

²⁶ Vidi Težak-Babić (2000: 258 – 260).

d) isključne (izuzetne) – iz sadržaja jedne surečenice isključuje se dio sadržan u drugoj; veznici: samo, samo što, jedino, jedino što, tek

e) zaključne: sadržaj druge surečenice zaključak je prve; veznici: dakle, zato, stoga.

„U zavisnosloženoj rečenici jedna je surečenica dio gramatičkoga ustrojstva druge surečenice.“ (Težak-Babić 2000: 260). Glavna je rečenica ona kojoj druga služi kao dio gramatičkoga ustrojstva, a zavisna ona koja ovisi o glavnoj. Kako je zavisna surečenica dio gramatičkoga ustrojstva glavne surečenice, zavisnosložene rečenice po toj se svojoj gramatičkoj ulozi razvrstavaju na²⁷:

a) predikatne – povezuju se veznikom *da* ili odnosnim zamjenicama

b) subjektne – povezuju se odnosnim zamjenicama, nekim veznicima ili kojom drugim riječi u vezničkoj službi (*da, te, kako* itd.)

c) objektne – povezuju se odnosnim zamjenicama, mjesnim, vremenskim, načinskim i uzročnim prilogima, veznikom *da* i prilogom *neka*.

d) priložne (adverbne) – dijele se na mjesne, vremenske, uzročne, namjerne, pogodbene, načinske, posljedične i dopusne; povezuju se prilogima, raznim veznicima, skupovima riječi i složenim vezničkim izrazima

e) atributne – povezuju se odnosnim zamjenicama, mjesnim i vremenskim prilogima, veznikom *da*, prilogom *neka* i dr.

Tako ih onda i možemo definirati. Predikatna rečenica bi bila ona u kojoj se zavisna surečenica „odnosi prema glavnoj kao dio imenskoga predikata“ (Težak-Babić 2000: 263), subjektna ona u kojoj „zavisna surečenica služi glavnoj kao subjekt“ (Težak-Babić 2000: 264) itd. U konzultiranim gramatikama za neke je od vrsta rečenica iznesena dodatna podjela, no bitno je spomenuti još ovo.

a) Među pogodbenim rečenicama razlikuju se tri vrste. Stvarne ili realne jesu one kod kojih će se ostvariti sadržaj glavne surečenice ako se ostvari pogodba izrečena zavisnom. Kod mogućih ili potencijalnih bilo bi moguće ostvarenje sadržaja glavne surečenice ako bi bila moguća pogodba. Nestvarnim ili irealnim rečenicama izriče se neostvariva pogodba jer, da je ona moguća, bilo bi moguće i ostvarenje sadržaja glavne surečenice (Težak-Babić 2000: 269 – 270).

²⁷ Prema Težak-Babić (2000: 261-274).

b) Među načinske rečenice obično se svrstavaju i poredbene rečenice, u kojima se uspoređuju sadržaji dviju surečenica (*što – to, nego, (ne)kamoli* ili komparativ + *nego(li), nego da, nego što, no što*) (Težak-Babić 2000: 270 – 271).

c) Osim prikazane podjele rečenica po službi²⁸ i značenju, rečenice se mogu svrstati još s obzirom na nekoliko kriterija. Po priopćajnoj svrsi mogu biti zavisno upitne (zavisna surečenica sadržava pitanje koje počinje upitnom riječju) i zavisno poticajne rečenice (sadržava poticaj koji počinje česticom neka), prema načinu vezivanja rečenice mogu biti odnosne, ako ulogu veznika imaju odnosne zamjenice, a prema glagolu koji u glavnoj surečenici određuje odnos sa zavisnom mogu biti izrične (Težak-Babić 2000: 261 – 262).

Osim zavisnosloženih rečenica sastavljenih od dviju surečenica, postoje i rečenice složene od triju ili više zavisnih i nezavisnih surečenica koje se nazivaju mnogostruko složenim rečenica (Težak-Babić 2000: 276).

Uz veznike zavisnosloženih rečenica ponekad dolaze takozvane suodnosne ili korelativne riječi radi uspostavljanja veza među surečenicama, npr. kao što su zamjenice u predikatnim (npr. *On je onaj koji jest*) ili čestice u dopusnim rečenicama (*Iako je umoran, ipak je došao*) (usp. Pranjković 2007: 330, 349). Tako se dakle uspostavlja korelativan odnos jer suodnosna riječ ostaje u glavnoj surečenici, a veznik u zavisnoj.

II.4. Nastava sintakse

Težak se u svojoj knjizi *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika i književnosti I* detaljnije bavi koncepcijom nastave sintakse (usp. 1996: 318 – 336). Definira sintaksu kao nauku o rečenici i ističe njezinu važnost za razvoj mišljenja i izražavanja, kao i jezičnu naobrazbu općenito. Govori o raspodjeli sintaktičkoga gradiva tijekom osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga obrazovanja, a među gradivom relevantnim za ovaj rad ističe se sljedeće.

1) U nižim razredima osnovne škole uvodi se pojam rečenice, subjekta i predikata na jednostavnim primjerima, pri čemu težište treba biti na prepoznavanju i pravilnoj uporabi.

2) U višim razredima osnovne škole obrađuje se rečenični ustroj, sklapanje rečenica nizanjem, spajanjem i uvrštavanjem.

3) Srednja škola po Težaku mora razvijati dva pravca sintaktičke nastave. Prvi je gimnazijski, u kojem se obuhvaća sintaksa u cjelini²⁹, usustavljuje se sve sintaktičko znanje

²⁸ Tj. mjestu, po Silić-Pranjkoviću i Katičiću, v. fusnotu br. 23.

²⁹ Prema tome i gradivo o rečenicama po sastavu i njihovim vrstama.

stečeno u osnovnoj školi i dopunjuje naročito u vezi sa semantikom i stilistikom. Drugi je usmjereni, koji je prema potrebama budućega zanimanja i temelji se na usustavljivanju osnovnoškolskoga gradiva funkcionalno podređenoga komunikacijskim potrebama u vezi s odabranom strukom.

Od mogućih pristupa sintaksi u nastavi za ovaj je rada bitan pristup sintaksi na razini rečenice. Prema Težaku (1996: 324), taj je pristup duboko ukorijenjen u nastavi hrvatskoga jezika i nema jakih razloga da bi se to mijenjalo.

III. Analiza

III.1. Uvodna napomena

Vrste rečenica širok su pojam jer ga možemo sagledati iz različitih aspekata, stoga je prije svega bilo nužno definirati područje istraživanja. U skladu s teorijskim dijelom rada iznesenim u prethodnome poglavlju pod pojmom vrste rečenica podrazumijeva se osnovna podjela rečenica po sastavu na jednostavne i složene rečenice i njihova daljnja potpodjela prikazana u poglavlju II.3.1. Relevantan je kriterij dakle bio broj predikata kao rečenične jezgre, a ne neka druga jezična pojava poput gramatičkoga ustrojstva rečenice ili priopćajne svrhe rečenice. Osim samoga određenja rečenica po sastavu računali su se i zadaci kojima se provjeravalo znanje odnosa među surečenicama (glavna i zavisna), vrsta sklapanja surečenica i veznika zavisnih rečenica jer se to sve izravno tiče određenje rečenica po sastavu.

Nadalje, poteškoće koje su se javljale prilikom selekcije zadataka mogu se tumačiti u okviru strukturalističke teorije. Ferdinand de Saussure gleda na jezik kao sustav vrijednosti i prema njemu je važno mjesto svakoga elementa u sustavu, kao i odnos pojedinoga elementa prema drugim elementima³⁰. Upravo zbog te isprepletenosti gradiva bilo je teško odrediti koji će se zadaci pokriti analizom.

III.1.1. Primjeri zadataka koji nisu obuhvaćeni analizom

a) Vrste rečenica u širem smislu

Osim prethodno objašnjenoga kriterija nisu se dakle uzimali u obzir zadaci kojima se provjeravala ovladanost gradiva o izrečenosti pojedinih rečeničnih dijelova (neoglagoljena rečenica, besubjektna rečenica, rečenica s neizrečenim (skrivenim) subjektom³¹), o preoblikama gramatičkoga ustrojstva rečenice (nijećanje, pitanje, usklik, pasiv, obezlićenje³²) i tipovima odnosa između govornika, sugovornika i obavijesti koja se prenosi (izjavna, upitna i usklićna rečenica, ovisno o tome prenosi li se obavijest, traži li se ona ili se pak svjedoči o odnosu između govornika i sugovornika ili sadržaja obavijesti³³). Sve takve rečenice

³⁰ Ferdinand de Saussure uspoređuje jezićni sustav sa šahovskom igrom, v. 2000: 146 – 149.

³¹ Kako se navodi u Težak-Babić (2000: 248 – 251). Za objašnjenje zašto su neki od zadataka u kojima se spominju navedeni pojmovi obuhvaćeni analizom vidi poglavljje broj III.1.2.

³² Prema Barić et al. (1995: 444).

³³ Prema Silić-Pranjeković (2007: 281).

obilježene izrečenošću kojega od temeljnih rečeničnih dijelova ili nastale određenom preoblikom možemo naime u širem smislu promatrati nekom od vrsta rečenica. Slijede primjeri takvih zadataka.

Primjer 1.

21. Zaokruži slovo ispred neoglagoljene rečenice.

- a) Stigli su na vrijeme.
- b) To je moje.
- c) Lijepa djevojka.
- d) Zvoni mobitel!

(Iz 2014. godine, 3. razred srednje škole, školska razina.)

Primjer 2.

12. Zadatak ima dva dijela.

Preoblikuj zadanu rečenicu:

a) u niječnu upitnu rečenicu

b) u potvrdnu/jesnu uskličnu rečenicu.

Spustila se noć vrh šume.

- a) _____
- b) _____

(Iz 2010. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

S obzirom na to da analiza gramatičkoga ustrojstva rečenice nije od važnosti za ovaj rad, izostavljeni su i zadaci s određivanjem službe riječi u rečenici. Kada bi se pod pojmom „vrste rečenica“ obuhvatila i podjela rečenica s obzirom na izrečenost subjekta i predikata, time više što znamo da se prema broju predikata određuje broj surečenica, dodatna je opasnost ta da bi se otišlo predaleko od teme. U tome bi slučaju postalo nužno uključiti zadatke poput ovih koji se navode u sljedećim dva primjerima. Oni su se dakle također izostavili.

Primjer 3.

14. Odgovore napiši na pripadajuće crte.

Odredi predikat u zadanim rečenicama.

Neka pepeo tone! _____

Dora će postati pomutnjom. _____

To je samo stvar gledišta. _____

Ne izgleda loše. _____

(Iz 2015. godine, 3. razred srednje škole, školska razina.)

Primjer 4.

15. Zadatak ima dva dijela.

a) Podcrtaj subjekt u rečenicama s izrečenim subjektom.

b) Odredi rečenice prema načinu izricanja subjekta.

Matija, budi nam kraljem! _____

Tko se vere uz klance niz klance? _____

Mnogo je brodova doplovilo u luku. _____

Trebalo je zasukati rukave. _____

(Iz 2009. godine, 3. razred srednje škole, državna razina.)

b) Pravopisna pitanja

Nadalje, iz analize su izostavljeni zadaci kojima se prvenstveno zadire u pravopisnu problematiku. Iako se pitanja o pisanju zareza u inverziji, u slučaju umetnute rečenice, u rečeničnom nizu te sastavnim i suprotnim rečenicama u širem smislu tiču vrsta rečenica, ovaj se rad prvenstveno bavi pristupom jeziku sa sintaktičkoga stajališta, a ne pravopisom. Zato su izostavljeni zadaci poput ovih, osobito ako se tiču općih načela pisanja zareza. Štoviše, u takvim zadacima često je naglasak upravo na općim načelima, a ne samo pisanju zareza u složenim rečenicama.

Primjer 5.

26. Zadatak ima dva dijela.

- Upiši zarez/e.
- Napiši objašnjenje zašto je zarez upisan (nizanje, suprotnost, naknadno dodavanje).

a) Francesco Carletti talijanski pomorac naučio je od Indijanaca pripremati vrući čokoladni napitak. _____

b) Kakaovac je nježna i osjetljiva biljka ne podnosi vjetar ni previše sunca voli čistu i vlažnu zemlju. _____

c) Magičnom okusu čokolade podlegli su poznati slikari pjesnici kompozitori filmski i dramski umjetnici. _____

d) Mozart će čokoladi podariti besmrtnost a dva stoljeća kasnije čokolada će mu uzvratiti poznatim Mozart kuglama. _____

(Iz 2010. godine, 7. razred osnovne škole, školska razina.)

Primjer 6.

38. Zaokruži slovo ispred točnoga odgovora.

U kojoj je od sljedećih nezavisnosloženih rečenica pogrešno uporabljen zarez?

- a) Ljepše je bilo čuvati uspomene, nego opet sresti Rudicu.
- b) Ili ću im se ukloniti, ili će mi se obratiti, ili me neće ni primijetiti.
- c) Nisu me ni pogledali, nego su nastavili razgovor.
- d) Govorili smo o svemu, samo o ljubavi svojoj ne rekoh ni riječ.

(prema djelu D. Šimunovića *Rudica*)

(Iz 2015. godine, 7. razred osnovne škole, državna razina.)

c) Upravni i neupravni govor

Upravni i neupravni govor zasebna su tema u okviru nastave jezičnoga izražavanja u 7. razredu osnovne škole, kako se navodi u *Nastavnome planu i program za osnovnu školu* iz 2006³⁴ i kako je npr. obrađeno u udžbeniku *Hrvatska krijesnica 7* (2013: 109 – 111.). Kao

³⁴ [file:///C:/Users/user/Downloads/Nastavni_plan_i_program_za_OS_2013%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Nastavni_plan_i_program_za_OS_2013%20(1).pdf) str. 64 – 65.

zasebno poglavlje ova se tema obrađuje se npr. i u gramatikama Barić et al. (v. 1995: 525 – 529), Težak-Babić (2000: 277 – 279) i Katičić (2002: 366 – 377), i to redovito unutar veće cjeline o rečenicama po sastavu. S druge strane, u srednjoj se školi podrazumijeva ovladanost upravnim i neupravnim govorom, pa se ova tema ne donosi u *Nastavnome programu za gimnazije* (1995: 156 – 157), dok se u nekim srednjoškolskim udžbenicima kao *Hrvatski jezik 3* (2003: 52 – 55) ona obrađuje u sklopu objektnih rečenica, a u nekima kao *Fon-Fon 3* potpuno izostavlja.

U ovome se radu upravni i neupravni govor tretiraju kao zasebna cjelina, odvojena od vrsta rečenica. Prema mišljenju autorice, prvenstveno se tiču morfološke kategorije lica i rečenične preoblike, zato su kao takvi vezani uz jezično izražavanje. Premda neke gramatike kao Težak-Babić (2000: 264 – 266) i udžbenici kao spomenuti *Hrvatski jezik 3* u sklopu cjeline o objektnim rečenicama navode da zamjenom upravnoga govora neupravnome nastaje ta vrsta rečenica, iz prethodno navedenoga razloga nisu se računali zadaci u kojima se tražila čista preoblika, kao u primjeru 7.

Primjer 7.

23. Preoblikuj rečenicu upravnoga govora u zavisno složenu rečenicu neupravnoga govora.

Solus reče Izabeli: „Ja sam vuk, mršavi, slobodni vuk.“

(Iz 2014. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

d) Provjera drugoga sadržaja unatoč određenju rečenice po sastavu

Ponekad se naime u tekstu zadatka na neki način već spominje određena vrsta rečenice po sastavu, ali se zbog naravi zadatka on nije uzeo u obzir. S takvim se zadacima postupalo s oprezom jer lako mogu dovesti do metodološke pogreške. Slijede primjeri zadataka u kojima se tako tražilo ispisati subjekte ili promijeniti red riječi.

Primjer 8.

15. Ispiši sve subjekte iz svih surečenica ove mnogostruko složene rečenice.

Prostiji svijet i zbilja vjerovao da je kuga ubila zlatarovu jedinicu, ali pametniji ljudi shvatili su da to nije kuga, već nečija grešna ruka bila, što je i apotekar Globicer potvrdio.

(A. Šenoa: *Zlatarovo zlato*)

subjekti: _____

(Iz 2013. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

Primjer 9.

27. Odgovore napiši na prazne crte. Napiši svaki stih kao jednostavnu rečenicu s gramatičkim (osnovnim) redom riječi.

Tješiti me niste znali, _____
Propada vam kućno sljeme, _____
Zatire se naše sjeme, _____
Sunašca mi niste dali. _____

(A. G. Matoš: *Prosjak*)

(Iz 2015. godine, 3. razred srednje škole, državna razina.)

III.1.2. Granični slučajevi

Određeni su zadaci procijenjeni kao granični jer se razlikuju od prototipnih primjera, ali su zbog određenih razloga ipak uzeti u obzir. Takvih je nekoliko tipova.

a) Dio zadatka

Valjalo je prije svega ubrojiti i one zadatke u kojima se najmanje jedno od potpitanja ili dio zadatka tiče vrsta rečenica po sastavu. Npr., u zadatku ispod tražilo se razvrstati attribute, među kojima je tek jedan zavisna atributna surečenica.

Primjer 10.

27. Razvrstaj iz rečenica pridjevnih atributa, prijedložnih atributa i atributnu surečenicu.

Bernarda je ponijela malu naprtnjaču za hranu, ja sam ponio frizbi i dvije poštanske marke iz Turske. Zaustavili smo se na mjestu gdje su prodavali stripove.

pridjevni atributi: _____

prijedložni atributi: _____

atributna surečenica: _____

(Iz 2013. godine, 7. razred osnovne škole, županijska razina.)

b) Upravni i neupravni govor

U određenim je slučajevima ipak bilo potrebno uzeti u obzir i zadatke s upravnim i neupravnim govorom, i to tada kada tekst zadatka uključuje pitanje o vrsti rečenice dobivene preoblikom, kao u pr. 11.

Primjer 11.

28. Zadatak ima dva dijela:

a) preoblikuj upravni govor u neupravni

b) imenuj vrstu tako preoblikovane rečenice po sastavu (cjelovito određenje).

Ilija kaže Joži: „Ne daj se!“

a) _____

b) _____

(Iz 2009. godine, 7. razred osnovne škole, državna razina.)

c) Rečenični niz, inverzija i umetnuta rečenica

Nizanje rečenica u rečeničnome nizu i redoslijed surečenica u zavisnosloženim rečenicama pripadaju problematici rečenica po sastavu jer se tiču prirode njihovih sastavnica. Za razliku od primjera 5, koji se u potpunosti tiče pravopisnoga pitanja o pisanju zareza,

zadaci kojima se provjeravalo teorijsko znanje o slijedu sastavnica u složenim rečenicama procijenjeni su kao bitni.

Primjer 12.

25. Napiši u kakvom su poretku surečenice u zavisno složenim rečenicama (uobičajeni, inverzija, umetnuta surečenica).

a) U mislima mi se, kad sam prvi put čuo za pustinju Blaca na otoku Braču, stvorila slika skrivenog bračkog zakutka. _____

b) Da nije riječ o pustinji kao geografskom pojmu, saznao sam tek poslije. _____

c) To je kulturno izolirano mjesto gdje ljudi, odvojeni od svijeta, žele služiti Bogu. _____

d) Prenosim vam priču o Blaci u doba kada su mar i skromnost pustinjaka stvorili veličinu. _____

(Iz 2010. godine, 7. razred osnovne škole, županijska razina.)

d) Normativna pitanja

Veznici zavisnih rečenica u negaciji tiču se i rečenica po sastavu i normativne problematike jer se pri njihovoj uporabi često griješi. Zato su se uzimali u obzir zadaci srodne tematike, kao ovaj sljedeći, a ne sva pitanja o zanijekanim rečenicama.

Primjer 13.

22. Zaokruži slovo ispred pogrješno zanijekane rečenice (pisane neutralnim stilom).

- a) Bilo je tako hladno da se nismo mogli niti kupati niti sunčati.
- b) Ni vidjeli ga ni čuli nismo.
- c) Zadatak nije ni jednostavan ni lak.
- d) Niti je učio niti pisao zadaće.

(Iz 2011. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

e) Jednostavne raščlanjene i neraščlanjene rečenice

Jednostavne se rečenice s obzirom na odnos između subjekta i predikata mogu podijeliti na raščlanjene, tj. one u kojima je subjekt izrečen ili poznat i neraščlanjene, u koje se subjekt ne može ni uvrstiti³⁵. Pitanje potpunosti mjesta subjekta u rečenici možemo sagledati i s aspekta gramatičkoga ustrojstva rečenice, te u tom smislu takvi zadaci ne bi bili od interesa, no opisane su u gramatici na početku poglavlja o rečenicama po sastavu jer se jednostavne raščlanjene rečenice dalje dijele na proširene i neproširene³⁶. Raščlanjenost se osim toga može primijeniti i na zavisnosložene rečenice pa tako zavisnosloženim neraščlanjenim rečenicama nazivamo one kod kojih se zavisna surečenica može uvrstiti u ustrojstvo osnovne tako da ima funkciju nekoga njezina člana, a raščlanjenima one u kojima se zavisna surečenica odnosi pak na cijelu surečenicu³⁷.

Primjer 14.

18. Podcrtaj neraščlanjenu jednostavnu rečenicu.

Baudelaire je znao voljeti oblake. S oblacima počinje mir. Ne govori se mnogo o oblacima. Osjećam se kao u oblacima.

(Iz 2009. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

III.2. Zadaci o vrstama rečenica

III.2.1. Tipovi zadataka

Prema Težakovoj podjeli metoda, ovaj se rad temelji na analizi zadataka zasnovanih na metodi pisanja, točnije metodi odgovora na pitanja (1996: 186). Kako Težak ne obrađuje detaljno vrste pisanih zadataka, zadržat ćemo se na podjeli iz Vizek Vidović (2003) i Grgin (2001) iznesenoj u poglavlju II.2.

U zadacima iz testova s natjecanja u poznavanju hrvatskoga jezika zastupljeni su dakle sljedeći tipovi zadataka. Za svaki se posvjedočeni tip zadatka nastojalo navesti barem po jedan primjer iz osnovne škole i jedan iz srednje škole te obuhvatiti različita godišta i razine natjecanja.

³⁵ Prema Silić-Pranjeković (2007: 315).

³⁶ Ibid.

³⁷ Prema Silić-Pranjeković (2007: 329).

a) Tip dosjećanja

Primjer 15.

21. Odredi vrstu nezavisno složenih, bezvezničkih rečenica.

- a) Svi hodaju, ona stoji. _____
- b) Danima pada kiša; ljudi su smrknuti, tužni. _____
- c) Došao – ne došao, mi ćemo krenuti na izlet. _____

(Iz 2010. godine, 3. razred srednje škole, državna razina.)

Primjer 16.

29. Imenuj vrstu zavisne surečenice.

- a) Važno je da u životu naučimo voljeti. _____
- b) Volio bih da me voli. _____
- c) Ljubav Miljenka i Dobrile bila je da se i danas pamti. _____
- d) Treba živjeti tako da uvijek budeš zaljubljen u nekoga. _____

(Iz 2008. godine, 7. razred osnovne škole, državna razina.)

Primjer 17.

25. Odredi vrstu pogodbene rečenice.

- a) Pomoći će ti zamoliš li ih za pomoć. _____
- b) Mogli bismo se zamjeriti prijateljima ako ih ne bismo posjetili. _____
- c) Kad bismo više radili, postigli bismo bolji rezultat. _____
- d) Da ste učili, nešto biste naučili. _____

(Iz 2014. godine, 7. razred osnovne škole, županijska razina.)

Primjer 18.

**21. Odgovore napiši na pripadajuće crte.
Odredi način sklapanja sljedećih rečenica.**

Za zimskih večeri sjeli bismo Lovro i ja da učimo. _____

Što smo nebu bliže, od neba smo dalji. _____

U oku mladosti cakli se Europa, a pogled mizantropa po njoj kopa. _____

Pjesma je suludo titranje, to mozak u nama titra. _____

(Iz 2015. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

b) Tip dopunjavanja

Primjer 19.

19. Dopuni tvrdnju.

Jednostavne rečenice koje se sklapaju u složenu zovu se _____ rečenice
ili _____.

(Iz 2012. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

Primjer 20.

31. Dopiši odgovor.

A onaj drugi pleo se i meo, skočio je i preko klupe, sipao mi licem latice od ruža,
plakao je i smijao se, smijao se i plakao je.

A. G. Matoš, O tebi i o meni

U zadanoj mnogostruko složenoj rečenici ima _____ surečenica.

(Iz 2010. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

c) Alternativni tip

Primjer 21.

22. Zaokruži točno (T) ili netočno (N).

a) Rečenični niz, koji se još zove bezveznička ili asindetska rečenica, nastaje sklapanjem povezivanjem.	T – N
b) U zanijekanim sastavnim rečenicama veznik <i>ni</i> dolazi uz niječne predikate.	T – N
c) Po pravilima nizanja uređuje se međuodnos riječi u rečenici, a po pravilima slaganja red riječi u rečenici.	T – N

(Iz 2012. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

Primjer 22.

22. Zaokruži točno (T) ili netočno (N).

a) U službi veznih sredstava dopusnih rečenica upotrebljava se i veznički izraz <i>ako i</i> .	T – N
b) Veznički izraz <i>ma koliko</i> upotrebljava se u namjernim rečenicama.	T – N
c) Veznik <i>budući da</i> upotrebljava se samo u inverziji.	T – N
d) Odnosne zamjenice <i>koji, čiji</i> koriste se kao veznici u načinskim rečenicama.	T – N

(Iz 2012. godine, 3. razred srednje škole, državna razina.)

d) Zadaci višestrukoga izbora

Primjer 23.

23. Zaokruži slovo uz jednostavnu proširenu rečenicu.

- a) Ne mogu učiti.
- b) Tko je počeo govoriti?
- c) Bio je zadovoljan.
- d) Pogledah ga.

(Iz 2010. godine, 7. razred osnovne škole, državna razina.)

Primjer 24.

24. Zaokruži slovo uz složenu rečenicu.

- a) S vodom jedna riječ isteče žuboreći isto kao voda.
- b) Probudivši se u svojoj noći, trenutak sja ti u samoći.
- c) Kako su lijepi oblaci, te rumene igračke vjetra, što nam miluje lica.
- d) Mislim na proživljene strasti, na ispunjene sne i slasti.

(Iz 2014. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

e) Zadaci višestrukih kombinacija

Primjer 25.

28. Zaokruži slova uz zavisno složene rečenice.

- a) Sve knjige tiskane od izuma tiskarskoga stroja, tj. od 1455. pa do 1500. nazivamo inkunabule.
- b) Još uvijek ne znamo gdje je tiskana prva naša inkunabula.
- c) Izum tiskarskoga stroja omogućio je brže i jeftinije umnažanje knjiga, zato je knjiga postala dostupna većem broju ljudi.
- d) Poznato nam je devet hrvatskih inkunabula od kojih je pet tiskano glagoljicom.

(Iz 2008. godine, 7. razred osnovne škole, državna razina.)

Primjer 26.

21. Zaokruži slova ispred dopusnih rečenica.

- a) Tebe nema iako je već ponoć.
- b) Tebe nema, a već je ponoć.
- c) Tebe nema premda je već ponoć.
- d) Umjesto da dođeš, ti lutaš gradom.

(Iz 2009. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

f) Tip ispravljanja i sređivanja

Primjer 27.

34. Odgovor napiši na praznu crtu.

Napiši zadanu rečenicu tako da ispraviš pogrešku. Pazi! Nemoj mijenjati ono što je točno.

Unatoč iscrpljujućoj žeđi dječak se ne zaustavi niti ne uspori korak.

(Iz 2015. godine, 7. razred osnovne škole, županijska razina.)

g) Tip povezivanja

- simetrični:

Primjer 28.

24. Odredi vrstu rečenica (jednostavna neproširena, jednostavna proširena, besubjektna rečenica, neoglagoljena rečenica).

primjer	vrsta rečenice
Pronašli su je.	
Dolje modra i tiha rijeka Glibuša, a gore stara zapuštena tvrđava.	
Bilo joj deset godina.	
Bijaše vitka.	

(Iz 2014. godine, 7. razred osnovne škole, školska razina.)

- asimetrični:

Primjer 29.

22. Poveži (npr. 6 g).

1. Jeli smo kolač kakav je pravila moja baka. _____	a) zavisno upitna rečenica, objektna
2. Imam osjećaj kako je otišla zauvijek. _____	b) zavisno upitna rečenica, atributna
3. Nije odgovorila na pitanje kamo su pošli. _____	c) odnosna rečenica, atributna
4. Znam da ćemo tamo putovati. _____	d) izrična rečenica, atributna
5. Ne znam zbog čega je odgodila ispit. _____	e) izrična rečenica, objektna
	f) odnosna rečenica, objektna

(Iz 2011. godine, 3. razred srednje škole, državna razina.)

Osim ovih tipova opisanih u literaturi u velikoj su mjeri zastupljeni zadaci s preoblikama rečeničnoga ustrojstva, koje spominje Težak (1996) i koji uz zadatke dopunjavanja spadaju u zadatke otvorenoga tipa.

h) Zadaci s preoblikama

Primjer 30.

26. Poveži ishodišne rečenice u niječnu sastavnu rečenicu.

Nisam bio u Omišu. Ništa o tom mjestu nisam znao.

(Iz 2010. godine, 7. razred osnovne škole, državna razina.)

Primjer 31.

25. Preoblikuj:

a) jednostavnu rečenicu u složenu (zamjenom objekta objektnom surečenicom)

Osluškivali smo šum mora.

b) složenu rečenicu u jednostavnu (zamjenom atributne surečenice skupom riječi).

Pronašao je zavičaj koji je davno izgubio.

(Iz 2014. godine, 7. razred osnovne škole, državna razina.)

Primjer 32.

30. Sažmi zavisnu surečenicu i napiši jednostavnu proširenu rečenicu.

a) Umjetnost je kad težiš za ljepotom.

b) Divim se ljudima koji su jednostavni.

c) Idem kuda me vodi moj put.

d) Otkrili su kako je sloboda lijepa.

(Iz 2008. godine, 7. razred osnovne škole, državna razina.)

Primjer 33.

25. Preoblikuj uzročnu rečenicu u posljedičnu.

Probudili ste sve ukućane jer ste divljački urlali.

(Iz 2009. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

Primjer 34.

27. Preoblikuj irealnu pogodbenu rečenicu u realnu:

Da si pročitala knjigu, znala bi završetak.

(Iz 2011. godine, 3. razred srednje škole, državna razina.)

Primjer 35.

24. Odgovore napiši na pripadajuće crte.

U zadanim rečenicama promijeni veznike tako da dobiješ istu vrstu zavisne rečenice kao u polaznim primjerima, ne mijenjajući poredak glavne i zavisne surečenice.

Pošto je kraljeva srditost razljutila varošku gospodu, izbila je buna.

Budući da je Krupić vodio građane, bili su oni sigurni.

(Iz 2015. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

Primjer 36.

23. Sklopi jednostavne rečenice u složenu tako da jednu uvrstiš kao predikatni proširak druge.

Gledao sam je s prozora. Vesela je i razdragana.

(Iz 2010. godine, 3. razred srednje škole, školska razina.)

U testovima su također zastupljeni i složeniji tipovi zadataka koji se u praksi zovu grozdovi. Sastoje se od nekoliko podzadataka koji su svojevrsna nadgradnja na prvi u nizu. Dakle, da bi se točno riješili, potrebno je ispravno riješiti prvi korak jer su ostali koraci zasnovani na njegovu rješenju. Neki su od takvih zadataka sljedeća dva.

h) Grozdovi zadataka

Primjer 37.

25. Zadatak ima dva dijela:

a) sklopi od ishodišnih rečenica uvrštavanjem složenu rečenicu

b) napiši naziv tako napisane rečenice (cjelovito određenje).

Knjiga je izvrsna.

Čitaš knjigu.

- a) _____
- b) _____

(Iz 2010. godine, 7. razred osnovne škole, državna razina.)

Primjer 38.

24. Zadatak ima tri dijela.

Podcrtaj apozicijsku surečenicu.

a) Preoblikuj apozicijsku surečenicu u apozicijski skup.

b) Odredi vrstu dobivene sintagme prema ulozi zavisne sastavnice.

Sveti Jure, koji je bio zaštitnik Poljica, prikazan je na poljičkoj svilenoj zastavi kako probada kopljem zmaja.

- b) _____ c) _____

(Iz 2010. godine, 3. razred srednje škole, državna razina.)

III.2.2. Statistički podaci o zastupljenosti gradiva o vrstama rečenica u testovima

Pobrojani su zadaci kojima se ispitivalo dotično gradivo i pripadajući broj bodova, a rezultati prikazani u tablicama. Zapažanja o udjelu gradiva u testovima za 7. i 3. razrede i na pojedinačnim razinama mogu se donijeti na temelju izračuna broja zadataka o vrstama rečenica i mogućega broja bodova ostvarenih njihovim rješavanjem u ukupnome broju zadataka i bodova u testovima.

7. razred osnovne škole							
Školska godina	Razina natjecanja	Broj bodova			Broj zadataka		
		Ukupno	Bodovi na zadacima o vrstama rečenica	Postotak (%)	Ukupno	Zadaci o vrstama rečenica	Postotak (%)
2008.	Školska	80	7	8,75	30	4	13,33
	Županijska	90	13	14,44	31	4	12,90
	Državna	100	11	11	35	4	11,43
2009.	Školska*	80	9	11,25	28	4	14,29
	Županijska	90	20	22,22	32	7	21,88
	Državna	100	17	17	33	6	18,18
2010.	Školska	80	5	6,25	28	2	7,14
	Županijska	90	10	11,11	30	3	10
	Državna	100	17	17	30	6	20
2011.	Školska*	80	5	6,25	24	2	8,33
	Županijska*	90	13	14,44	34	6	17,65
	Državna*	100	13	13	32	3	9,38
2012.	Školska	80	8	10	28	3	10,71
	Županijska	90	14	15,56	33	4	12,12
	Državna	100	12	12	38	3	7,89
2013.	Školska	80	5	6,25	27	3	11,11
	Županijska	90	19	21,11	35	5	14,29

	Državna	100	4	4	34	1	2,94
2014.	Školska	80	10	12,5	29	4	13,79
	Županijska	90	13	14,44	30	2	6,67
	Državna	100	8	8	30	2	6,67
2015.	Školska	80	6	7,5	35	3	8,57
	Županijska	90	12	13,33	37	6	16,22
	Državna	100	13	13	41	4	9,76

Tablica 3. Zastupljenost gradiva o vrstama rečenica u testovima za 7. razred osnovne škole s obzirom na udio relevantnih zadataka i pripadajući broj bodova u ukupnome broju zadataka i bodova.

3. razred srednje škole							
Školska godina	Razina natjecanja	Broj bodova			Broj zadataka		
		Ukupno	Bodovi na zadacima o vrstama rečenica	Postotak	Ukupno	Zadaci o vrstama rečenica	Postotak
2008.	Školska	80	0	0	36	0	0
	Županijska**	-	-	-	-	-	-
	Državna	100	14	14	36	5	13,89
2009.	Školska*	80	0	0	35	0	0
	Županijska*	90	42	46,67	34	16	47,06
	Državna*	100	17	17	40	9	22,5
2010.	Školska	80	5	6,25	31	3	9,68
	Županijska	90	20	22,22	32	8	25

	Državna	100	33	33	40	13	32,5
2011.	Školska*	80	0	0	30	0	0
	Županijska*	90	24	26,67	30	12	40
	Državna*	100	12	12	35	6	17,14
2012.	Školska	80	0	0	30	0	0
	Županijska	90	29	32,22	34	13	38,24
	Državna	100	19	19	40	10	25
2013.	Školska	80	7	8,75	29	2	6,90
	Županijska	90	12	13,33	30	5	16,67
	Državna	100	16	16	34	5	14,71
2014.	Školska	80	0	0	30	0	0
	Županijska	90	14	15,56	30	5	16,67
	Državna	100	15	15	34	5	14,71
2015.	Školska	80	0	0	30	0	0
	Županijska	90	37	41,11	38	18	47,37
	Državna	100	17	17	39	6	15,38

Tablica 4. Zastupljenost gradiva o vrstama rečenica u testovima za 3. razred srednje škole s obzirom na udio relevantnih zadataka i pripadajući broj bodova u ukupnome broju zadataka i bodova.

Legenda:

* nema dostupnoga rješenja testa

** nema dostupnoga testa

IV. Komentari na analizu

IV.1. Opseg gradiva o vrstama rečenica u testovima na natjecanjima

Usporedbom testova s natjecanja za 7. razred osnovne škole i 3. razred srednje škole s pripadajućim nacionalnim planovima i programima i gramatikama mogu se donijeti određeni zaključci o opsegu propisanoga gradiva o vrstama rečenica. Referirajući se na podatke u tablicama 1 i 2 iz poglavlja II.1. utvrđeno je sljedeće.

- Na stranici Agencije objavljen je pravilnik o provedbi natjecanja, a primjećuje se da se programski sadržaji s vremenom nisu mijenjali. Sve je programom propisano gradivo o vrstama rečenica uključeno u testove na natjecanjima, a u testovima se načelno ne javlja ništa izvan programskih sadržaja navedenih u pravilniku.
- Gradivo je u potpunosti usklađeno sa školskim programom. Od propisanih sadržaja za 3. razred srednje škole na svim su trima razinama natjecanja dosljedno provedeni svi navedeni programski sadržaji, jedino se gradivo o osnovnim sintaktičkim osobitostima narječja hrvatskoga jezika ne provjerava u obliku zadataka o vrstama rečenica. S druge strane, u osnovnoj su školi od obveznih sadržaja uključeni svi navedeni, dok od izbornih sadržaja nije posvjedočeno ni jedno pitanje o složenim rečenicama s veznikom *a* kojima se ne izražava suprotnost.
- Primjećuje se da su priložne rečenice zastupljene u najvećoj mjeri. Dosta su česte još objektne i atributne rečenice, a apozicijske se pak rijetko uključuju u zadatke. S druge strane, predikatne i subjektne rečenice nešto su rjeđe i primjeri takvih rečenica zvuče pomalo neprirodno, konstruirano, što je zbog naravi takvih rečenica.
- Gradivo koje se pak pojavljuje u testovima, a nije navedeno u pravilniku zapravo nije nenajavljeni, dodatni sadržaj uključen voljom ispitivača, već je obuhvaćeno problematikom rečenica po sastavu. U 7. razredu to su načini sklapanja jednostavnih rečenica u složene, a u srednjoj školi suodnosne riječi, koji se u konačnici donose i u udžbenicima za te razrede.
- Ni u jednom se testu nisu našla pitanja koje ne pripadaju gradivu propisanome za određenu razinu. S druge strane, iz tablice 4 izrazito je vidljivo da se u većini godišta testova za 3. razred srednje škole sa školske razine nije našlo ni jedno pitanje o vrstama rečenica. To znači da se propisani opseg gradiva na određenoj razini ne prekoračuje, ali i nije nužno držati ga se.

- Općenito uzevši, opseg gradiva o vrstama rečenica koji se ispituje na natjecanjima u 7. razredu osnovne škole i 3. razredu srednje gotovo je podudaran. Razlike bi bile u tome što se u srednjoj školi po pitanju pojedinih programskih sadržaja dodatno ide u širinu. Tako se uvodi podjela jednostavnih rečenica na raščlanjene i neraščlanjene, zavisnosložene rečenice dijele se još na izrične, odnosne i zavisnoupitne, uvodi se pojam predikatnoga proširka, suodnosnih riječi i usporednih rečenica kao podvrste načinskih, sve se priložne rečenice obuhvaćaju pod zajedničkim nazivnikom, pojedine se vrste priložnih rečenica još dodatno razvrstavaju s obzirom na izrečeno značenje te se za pojedine vrste rečenica spominju i drugi termini, oni stranoga podrijetla.
- Kad se već uvodi podjela jednostavnih rečenica na raščlanjene i neraščlanjene, sasvim bi opravdano bilo na natjecanjima u srednjoj školi ispitivati i znanje o podjeli zavisnosloženih rečenica na raščlanjene i neraščlanjene, što se iz nekoga razloga ne čini³⁸.
- Gramatike koje su trenutno važeća literatura jesu Težak-Babićeva i Silić-Pranjkovićeva, a potencijal iznesenoga gradiva dobro je iskorišten u testovima s natjecanja. U Težak-Babićevoj gramatici nešto se sažetije izlaže gradivo o rečenicama po sastavu te su iz nje iskorišteni svi programski sadržaji, kao i iz udžbenikā, koji su doduše tek pomoćna sredstva. Odgovori na neka pitanja u testovima kao npr. ona o suodnosnim riječima mogu se pak pronaći samo u Silić-Pranjkovićevoj gramatici, u kojoj se poprilično detaljno zalazi u problematiku, pa se i može očekivati da nije pokriveno sve gradivo. Pritom se misli na dodatne podjele unutar određenih vrsta rečenica. U usporedbi sa spomenutim priručnicima, u nekim se drugim gramatikama koje ne ulaze u popis literature, kao što je recimo Katičićeva, osobito zalazi u širinu problematike. S obzirom na količinu i složenost naobrazbenih zadataka koji se postavljaju pred učenike plasirane na državnu razinu natjecanja, može se primijetiti

³⁸ Osim zadatka navedenoga u primjeru 40, čije je rješenje sporno, pronađen je tek jedan zadatak u kojem se indirektno pravi razlika između zavisnosloženih raščlanjenih i neraščlanjenih rečenica:

29. Zaokruži slovo ispred rečenice u kojoj je što po vrsti riječi veznik.

- a) Poslala im je knjigu što su je tražili.
- b) Poslala im je knjigu, što je vrlo pohvalno.

(Iz 2012. godine, 3. razred srednje škole, državna razina.)

kako oni već pokazuju zavidnu razinu znanja i bilo bi nepotrebno opterećivati ih još većom opsežnošću gradiva nego što je to sada.

IV.2. Udio gradiva o vrstama rečenica

Kao kvantitativan pokazatelj zastupljenosti ovoga gradiva u testovima može se uzeti broj zadataka kojima se ono provjerava i broj pripadajućih bodova. Podaci iz tablica 3 i 4 iz poglavlja III.2.2. mogu poslužiti za uočavanje određenih pravilnosti.

- Gradivo o vrstama rečenica u velikoj je mjeri zastupljeno na natjecanjima. U srednjoj školi više zadataka u testovima otpada na vrste rečenica nego u osnovnoj školi.
- Svake školske godine testovi na školskoj razini nose mogućih 80 bodova, na županijskoj 90, a državnoj 100. Međutim, ukupan broj zadataka i udio onih vezanih uz vrste rečenica nije konstanta, već varira zavisno od sastavljača testova.
- Sa svakom sljedećom razinom natjecanja razmjerno se povećava broj dotičnih zadataka i bodova koji se odnose na to gradivo u ukupnome udjelu, što ujedno svjedoči o povećanju njegova udjela u testovima. Načelno je tako, no uz već spomenutu činjenicu da u nekim srednjoškolskim testovima sa školske razine nema zadataka o vrstama rečenica nerijetko se događa da se u onima sa županijske razine i za osnovnu i srednju školu može se pronaći više takvih zadataka nego u onima s državne razine. To se pak može tumačiti aktualnošću gradiva u programu nastave hrvatskoga jezika za vrijeme održavanja županijskoga natjecanja i činjenicom da se na državnoj razini provjerava svekoliko obrađeno gradivo.

IV.3. Koncepcija zadataka

Zbog svoje tematike rad u izvjesnoj mjeri sadrži metodičku komponentu, ali ona nije u prvome planu jer svrstavanje zadataka u tipove služi radi opisivanja i organizacije građe, a ne kritike primjerenosti zadataka učeničkoj populaciji. Zato će se zaključak o formulaciji zadataka s didaktičkoga stajališta zadržati na konstataciji da su, s obzirom na načela oblikovanja zadataka objektivnoga tipa izložena u citiranoj literaturi, zadaci u testovima s natjecanja primjereno koncipirani³⁹. Pitanja su razumljiva i jasno je što se traži od učenika pri

³⁹ Usp. Vizek Vidović (2003) i Grgin (2001). Premda se našlo nekoliko primjera zadataka koji ne udovoljavaju načelima oblikovanja pojedinih vrsta zadataka objektivnoga tipa, sitni popusti nisu znatno otežali ni olakšali dolaženje do rješenja. Takve su pogreške primjerice u zadacima višestrukoga izbora davanje triju ponuđenih

rješavanju, tako da sama forma zadataka ne otežava učenicima njihovo rješavanje, označeni prostori za odgovore primjeren je dužini predviđenih odgovora te je način vrednovanja učeničkih odgovora precizno razrađen.

Uočava se da među analiziranim zadacima daleko pretežu zadaci tipa dosjećanja i oni višestrukoga izbora. Također, mnogo je zadataka s preoblikama, zadataka povezivanja i grozdova, a svega je nekoliko zadataka alternativnoga tipa, višestrukih kombinacija, dopunjavanja i sređivanja. Nije pronađen ni jedan zadatak s dvama kriterijima ili zadatak redanja.

Među zadacima tipa dosjećanja najbrojniji su oni koji se tiču određivanja rečenice po sastavu. Potvrđena su pitanja koja se tiču određivanja vrste nezavisnosloženih rečenica (primjer 15, ujedno i primjer za određivanje vrste bezvezničkih rečenica), zavisnosloženih rečenica (primjer 16), podvrsta pojedinih zavisnosloženih rečenica (primjer 17) i vrste sklapanja surečenica (primjer 18). Pri određivanju vrsta rečenica češće se dakle naznačuje u tekstu zadatka o kojoj je široj skupini rečenica riječ, a znatno je rjeđe pitanje postavljeno tako da se traži tek određenje rečenice po vrsti (vidi primjer 45).

Zadaci višestrukoga izbora, kao i zadaci višestrukih kombinacija pogodni su za provjeru različitih sadržaja. Uglavnom se odnose na prepoznavanje rečenica određene vrste (dopusne rečenice u primjeru 26) ili pak svrstavanje rečenica u neku širu skupinu, kao što su jednostavne proširene, složene ili zavisnosložene rečenice (primjeri 23 – 25). Premda se i na osnovnoškolskoj razini zahtijeva pristojna razina znanja, zadaci te vrste u srednjoj školi djeluju ponešto teži. Pomno su osmišljeni jer je za njihovo rješavanje potrebno dobro poznavanje gradiva i puna koncentracija, tek trenutak nepažnje mogao bi navesti na krivi odgovor. Recimo, takav je zadatak u primjeru 24 u kojem treba prepoznati složenu rečenicu, a potencijalna je opasnost s jednostavnim rečenicama koje sadrže glagolske priloge i sastavne veznike koji ne povezuju predikate.

Zadacima preoblikovanja rečeničnoga ustrojstva provjerava se uistinu širok raspon programskih sadržaja. Najčešća su pitanja koja se tiču nastanka zavisnosloženih rečenica te su kod takvih zadataka moguća dva smjera: traži se ili proširiti određeni rečenični dio u odgovarajuću zavisnu surečenicu (primjer 31) ili suziti zavisnu surečenicu preoblikovavši je u polazni član rečeničnoga ustrojstva (primjeri 31 i 32). Nadalje, javljala su se pitanja koja se

odgovora umjesto preporučenih četiriju ili u zadacima alternativnoga tipa korištenje riječi kojima se pretendira na općenitost (*uvijek, nikad, sve* i sl.).

tiču nastanka složenih rečenica od jednostavnih (primjer 30), preoblikovanja jedne vrste rečenice u drugu vrstu (primjer 33), u drugi podtip iste vrste rečenica (primjer 34) ili pak preoblikovanja rečenice uporabom drugoga veznika tako da ostane u istoj vrsti, čime se ujedno ispituje i poznavanje standardnojezične norme (primjer 35 s vremenskim veznikom *pošto*, koji se često pogrešno rabi u uzročnome značenju). U srednjoškolskim testovima našlo se i pitanja s predikatnim proširkom (primjer 36). Primjećuje se da zadaci za osnovnu školu sadrže preciznije upute, navodi se što se točno treba promijeniti u rečenici ili je taj dio rečenice podcrtan.

U skladu s Chomskyjevom generativno-transformacijskom teorijom, za nastavu sintakse osobito su korisna shvaćanja o nastajanju rečenice i mogućnostima njezina preoblikovanja (Težak 1996: 320 – 321). Tako se ističe da su se metode preoblikovanja i površinska i dubinska analiza pokazale korisnima u različitim jezičnim vježbama jer:

- 1) razvijaju sposobnost mišljenja
- 2) otkrivaju uporabne mogućnosti i osebnosti različitih jezičnih činjenica
- 3) upozoravaju na potrebu pomnijega izbora jezičnih sredstava u komunikaciji.

U vezi s rečenim, Težak (1996: 322) ističe korisnost komparativnoga transformacijskog postupka u razmatranju rečenice za kulturu govorenja i pisanja i jezičnu naobrazbu. Govori da pokusi s različitim preoblikama mogu biti izvrsni načini problemsko-stvaralačke nastave jer se preoblikama otkrivaju semantička i sintaktička obilježja pojedinih rečeničnih i sintagmatskih oblika. Tumači da to mogu biti preobliske sintaktičkoga širenja i sužavanja te, od niza preobliska koje navodi, za temu ovog rada osobito je važno popriloženje⁴⁰. Kako ističe i sam autor, preobliske popriloženjem mogu se iskoristiti za vježbe sintaktičkoga sužavanja raznih vrsta rečenica čiji se zavisni član može zamijeniti priložnom oznakom s glagolskim prilogom kao jezgrom (primjer 36). Tako gledano, preobliske sintaktičkoga širenja i sužavanja bile bi sve zamjene određenoga rečeničnog člana pripadajućom zavisnom surečenicom i obratno.

Od ostalih tipova zadataka još su relativno česti zadaci povezivanja. Zastupljeni su i oni simetričnoga i asimetričnoga tipa. Kako je riječ o natjecanju u znanju, zadaci asimetričnoga tipa čine se primjerenijima jer jedan element uvijek ostane neiskorišten, stoga se smanjuje mogućnost pogađanja. Gradivo pokriveno ovim tipom zadataka također je vrlo

⁴⁰ Popriloženjem se dakle utječe na promjenu rečenice po sastavu, a među Težakovim primjerima preobliska po tom su pitanju značajne i preobliske infinitivizacijom (Ne ću da plivam. > Ne ću plivati.) i poimeničnjem (Čuje se kako netko pjeva. > Čuje se pjevanje.). Vidi više u Težak (1996: 332).

širokoga raspona, po čemu su slični prethodno komentiranim zadacima zatvorenoga tipa. Međutim, ono po čemu ti zadaci odudaraju od ostalih jest to da su pogodni za svrstavanje rečenica neke vrste u pripadajuće joj podtipove, kao što je to slučaj u primjeru 29. Zadaci u kojima se traži razvrstati rečenice na izrične, odnosne i zavisnoupitne posvjedočeni su zapravo jedino u ovome tipu zadataka.

Takozvanih grozdova zadataka pronalazi se manje u testovima za osnovnu školu, dok su u srednjoj školi češći. Tim se grozdovima često provjerava više različitih sadržaja, što se ne sugerira⁴¹, pa se zbog toga očito i nastoje izbjegavati u osnovnoj školi. Kako natjecanje teži usustavljanju znanja, nema razloga za izbjegavanje miješanja različitih naobrazbenih zadataka, stoga se zadaci toga tipa čine pogodnima.

U korpusu je pronađen svega jedan primjer zadatka sređivanja, i to je vezan uz normativnu problematiku. Takvi zadaci posjeduju kreativan potencijal i na njima se može pokazati ovladanost gradivom i bez baratanja terminologijom, na čemu je očito naglasak. Stoga je šteta da su se takvi zadaci dosada zapostavljali i nisu se više koristili u testovima za provjeravanje znanja o vrstama rečenica.

Što se tiče omjera teorijskih i praktičnih zadataka, uočljivo je da daleko pretežu zadaci u kojima treba primijeniti stečeno znanje na nekome primjeru. Takva kombinacija teorijskoga i praktičnoga aspekta dolazi do izražaja u spomenutim dominantnim zadacima tipa dosjećanja u kojima se traži navesti vrste rečenica. Takvi su npr. i svi zadaci preoblike jer se na zadanim rečenicama trebaju provesti određene promjene sintaktičke naravi, što iziskuje poznavanje gramatičkih pravila. Manji je broj zadataka kojima se provjerava čisto teorijsko znanje, a redovito su oblikovani kao zadaci alternativnoga tipa ili tipa dopunjavanja (primjeri 19 – 22). Zadaci dopunjavanja i alternativnoga tipa pronađeni su inače jedino u srednjoškolskim testovima, dakle u osnovnoškolskim testovima nema zadataka koji su isključivo teorijske prirode.

Osim zadataka teorijske prirode i zalaženja u širinu gradiva u srednjoj školi, osnovnoškolski i srednjoškolski testovi vrlo su slično koncipirani.

IV.4. Rješenja

Priložena rješenja načelno su dobro koncipirana. Većina ih je točna te se primjećuje kako se nastojalo oblikovati pitanja tako da odgovor bude jednoznačan. Kod zadataka otvorenoga tipa postoji tendencija da se ide u korist učenika zbog više mogućih načina

⁴¹ Vidi Češi (2010).

oblikovanja odgovora ili više mogućih točnih odgovora. Rečeno naročito vrijedi za zadatke s preoblikama rečeničnoga ustrojstva pa je, primjerice, na pitanje navedeno kao primjer 30 ponuđen uistinu iscrpan raspon očekivanih odgovora. Također, na dva od tri potpitanja u sklopu primjera 15 priznavala su se po dva moguća točna odgovora vezana uz određenje vrste rečenica.

Odgovor na pitanje iz primjera 30:

Niti sam bio u Omišu niti (sam) što/išta o tom mjestu znao. *ili*

Niti sam bio u Omišu niti (sam) o tom mjestu što/išta znao. *ili*

Nisam bio u Omišu niti (sam) što/išta o tom mjestu znao. *ili*

Nisam bio u Omišu niti (sam) o tom mjestu što/išta znao. *ili*

Nisam bio u Omišu i/pa/te o tom mjestu nisam ništa znao.

Odgovor na pitanje iz primjera 15:

- a) suprotna/isključna
- b) sastavna/zaključna
- c) rastavna

IV. 5. Sporne stavke u rješenjima

Usporedbom zadataka u pregledanim testovima i priloženih rješenja našlo se nekoliko zadataka čija su rješenja netočna, djelomično točna jer nisu navedeni svi mogući odgovori ili se zbog primjera koji nije prototipan može dovesti u pitanje točnost njihova rješenja. Netočna se rješenja uglavnom tiču pogrešnoga određenja vrste rečenica te su svi sporni zadaci iz srednjoškolskih testova. Slijede primjeri s obrazloženjima.

1) Kao točan odgovor uzeta je rečenica pod a), što je tek djelomično točno. Sporno je naime jesu li tzv. zaključne rečenice uopće nezavisnosložene.

Primjer 39.

21. Zaokruži slovo ispred rečenice nastale sindetskim sklapanjem.

- a) Pomogla si mi u nevolji, zato ću te uvijek smatrati prijateljicom.
- b) Dobro nauči gradivo, proći ćeš na ispitu.
- c) Žuti žutuju, crveni putuju.
- d) Hoćeš – nećeš?

(Iz 2011. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

Već je bilo govora o tome da Silić i Pranjković ne uvrštavaju isključne i zaključne rečenice među nezavisnosložene rečenice. Razlog tomu na tragu je onoga što je Težak naznačio u svome metodičkom priručniku, a to je da je upitno trebamo li ih promatrati kao vezničke rečenice jer su ti veznici zapravo prilozi, pa takve rečenice ne funkcioniraju kao ostale nezavisnosložene rečenice s pravim veznicima (vidi 1996: 328). Tako gledano mogli bismo ih zapravo promatrati kao rečenični niz. Težak k tome dodaje da učenici u osnovnoj školi neće ništa izgubiti ako ne nauče isključne i zaključne rečenice kao vrste bilo vezničkih bilo nevezničkih rečenica jer ih na toj razini ne treba dodatno opterećivati razvrstavanjem vezničkih i nevezničkih rečenica prema semantičkim kriterijima.

2) Rečenica označena pod b) određena je kao načinska, dok bi ustvari odgovarala zavisnosloženim raščlanjenima.

Primjer 40.

25. Odredi vrstu zavisno složenih rečenica.

- a) Povjerenstvo je utvrdilo tko je počinio štetu. _____
- b) Kao što su svi potvrdili, osumnjičeni je tad izašao iz kuće. _____
- c) Žalba je da ne može biti gluplja. _____
- d) Kako nisam mogla toliko pamtit, zapisala sam činjenice. _____

(Iz 2011. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

Evidentno je da se zavisna surečenica odnosi na cjelokupan sadržaj glavne surečenice. Premda zbog veznika podsjeća na načinske rečenice, zavisna surečenica ne može

funkcionirati kao priložna oznaka načina jer se ne odnosi na način na koji bi osumnjičeni izašao iz kuće.

3) Kao rješenje se nudi rečenica *Kad bismo svi bili isti (...)*, što se također može donekle promatrati kao irealna rečenica.

Primjer 41.

21. Preoblikuj irealnu pogodbenu rečenicu u potencijalnu.

Da smo svi isti, ne bi nam bilo zanimljivo.

(Iz 2012. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

Silić-Pranjeković (2007: 348) i Katičić (2002: 304 – 306) govore o tome kako pogodbene rečenice s veznikom *kada* mogu biti i potencijalne i irealne, što se naime razabire samo iz konteksta. Je li neka takva rečenica potencijalna ili irealna ovisit će i o subjektivnome shvaćanju njihova sadržaja. U mogućim rečenicama riječ je o ostvarivu uvjetu, što je u slučaju navedene rečenice teško zamislivo. U navedenome zadatku preoblika funkcionira gramatički, ali se semantika dovodi u pitanje jer je nemoguće da su svi ljudi isti. Zadaci se načelno ne bi smjeli oblikovati tako da njihovo rješenje bude otvoreno različitim tumačenjima.

4) Zadatak je problematičan zbog terminologije jer se ne pravi razlika među pravim veznicima i veznim sredstvima u službi veznika, stoga se mogu očekivati različiti odgovori.

Primjer 42.

25. Zadatak ima dva dijela.

a) Odredi vrstu priložne rečenice.

b) Odredi vrstu riječi koja spaja glavnu i zavisnu rečenicu.

Ispričat ću ti sve kad me već pitaš.

a) _____

b) _____

(Iz 2012. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

U rješenjima je *kad* određeno kao veznik, a ustvari je po vrsti riječi prilog u funkciji veznika. Barić et al. (1995: 281) prema kriteriju pripadnosti riječi nekoj vrsti dijele vezne riječi na prave i neprave riječi, tako da bi *kad* bio tek nepravi veznik. Osim toga zadatka koji služi kao primjer, još se u nekoliko testova našlo sličnih, nespretno formuliranih zadataka gdje se tražilo svrstati nepravi veznik pod veznike kao vrstu riječi.

5) Rečenica je određena kao rastavna, a riječ je o jednostavnoj proširenoj.

Primjer 43.

29. Odgovor napiši na praznu crtu.

Odredi vrstu nezavisnosložene rečenice.

Mojsije je odlučio bilo izbaviti narod milom bilo povesti ga silom.

(Iz 2015. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

Uzevši kao kriteriji broj predikata, uočava se da u rečenici postoji samo jedan. *Bilo – bilo* jest rastavni veznik, ali u ovome primjeru povezuje infinitive u funkciji objekta.

6) U ovim su dvama zadacima višestrukosložene rečenice analizirane tako da je od rečenica sklopljenih povezivanjem samo jedna određena kao glavna, što je djelomično točno.

Primjer 44.

18. Zadatak ima dva dijela.

a) Napiši koliko u ovoj mnogostruko složenoj rečenici ima surečenica.

b) Ispiši glavnu surečenicu.

Nemilo gladio Jakopović čelo te razmišljao kako će sutra u saboru otkriti nasilje podbana, kako će svečano prosvjedovati proti samovolji bana koji je pod silu nastanio gladnu i žednu vojsku u kućama građanskim proti pravu i običaju.

(A. Šenoa: *Zlatarovo zlato*)

a) _____

b) _____

(Iz 2013. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

Primjer 45.**37. Odgovore upiši u tablicu.**

Odredi vrstu surečenica u sljedećoj višestruko složenoj rečenici. Napomena: priložnim rečenicama odredi vrstu.

Bila je vitka i hitro je skakala da bi svak, čim je vidi, pomislio na srnu iako nije znao kako je zovu.

SUREČENICA	VRSTA

(Iz 2015. godine, 3. razred srednje škole, županijska razina.)

Iz 18. zadatka očekivalo se ispisati kao glavnu surečenicu samo *Nemilo gladio Jakopović čelo*, a iz 37. *Bila je vitka*, dok su njima pridružene surečenice *razmišljao* i *hitro je skakala* tretirane kao sastavne. One i jesu sastavne zbog veznika *i* i *te*, ali je sporno promatrati tako spojene rečenice kao da je samo jedna glavna jer među njima nijedna ne zavisi od one druge. Time je više odgovor sporan što se u zadatku 18. surečenica *kako će sutra u saboru otkriti nasilje podbana* nastavlja na surečenicu *razmišljao*, u koju se uvrštava i koja njoj postaje glavna, a ne u rješenjima označena *Nemilo gladio Jakopović čelo*.

7) Asindetske rečenice nikako nisu prototipan primjer složenih rečenica, zato su izrazito otvorene tumačenju. Bez obzira na to što su sastavljači osvijestili da zadatak u primjeru 15. može imati više točnih rješenja i dobro ih odredili, trebalo bi težiti tome da rješenja budu jednoznačna i izbjegavati takve zadatke. Nadalje, mogli bismo tumačiti i neke od tih rečenice iz zadatka i kako drugačije. Bilo bi stoga potrebno npr. uz rečenicu pod b) *Danima pada kiša; ljudi su smrknuti, tužni*. dodati da je njezino moguće rješenje, uz navedene odgovore sastavna i zaključna, još i suprotna rečenica jer je možemo isto tako preoblikovati i veznikom *a* zadržavši njezin smisao: *Danima pada kiša, a ljudi su smrknuti, tužni*.

V. Zaključak

Natjecanja u poznavanju hrvatskoga jezika imaju veliku važnost u obrazovnome programu. Učenici s posebnim afinitetima za hrvatski jezik i jezičnu nastavu općenito ostvaruju veliku dobit sudjelovanjem na natjecanjima jer proširuju svoje interese i stječu dodatnu motivaciju za proučavanje jezika.

Rad se temelji na korpusu od četrdesetak testova i gotovo jednako toliko rješenja dostupnih na stranici Agencije za odgoj i obrazovanje (godišta 2008. – 2015.). Riječ je o testovima za 7. razred osnovne škole i 3. razred srednje škole jer se tada u programu obrađuju vrste rečenica. Nekoliko testova i rješenja nije bilo dostupno, stoga nisu ni obuhvaćeni analizom.

Vrste rečenica širok su pojam, ali je on najčešće rezerviran za rečenice po sastavu. Zadaci o vrstama rečenica u testovima s natjecanja nisu zamišljeni samo kao određivanje vrsta rečenica i njihovih podtipova, već se provjerava i sve ostalo gradivo koje pripada tome području, dakle ovladanost načinima sklapanja jednostavnih rečenica u složene, poretkom surečenica u zavisnosloženim rečenicama, suodnosnim riječima, veznicima složenih rečenica i normativnom problematikom vezanom uz njihovu uporabu. Na natjecanjima se poštuju pravilnikom definirani programski sadržaji, inače usklađeni sa školskim programom. Njihova je brojnost i složenost primjerena učeničkoj dobi i ne ispituje se ništa što bi bilo suvišno.

U testovima na natjecanjima javljaju se različiti tipovi zadataka. Većinom su to zadaci zatvorenoga i poluotvorenoga tipa jer se ovladanost gradivom provjerava na objektivan način i zato su pogodni za natjecanja. Što se tiče gradiva o vrstama rečenica, zadaci otvorenoga tipa rezervirani su za rečenične preoblike. Brojni su zadaci tipa dosjećanja, višestrukoga izbora, zadaci s preoblikama rečeničnoga ustrojstva, zadaci povezivanja i grozdovi zadataka, dok je svega nekoliko zadataka alternativnoga tipa, višestrukih kombinacija, dopunjavanja i sređivanja. Na temu vrste rečenica mogu se dakle oblikovati različiti zadaci. Svaki od tih tipova zadataka pogodan je za provjeru ovladanosti različitim sadržajima, tako da zadaci nisu jednolični ni sadržajno ni metodički. Provjeravaju se točno određeni programski sadržaji i uočava se da se na svim razinama natjecanja iziskuje znanje na visokoj razini. Rješenja su pak pretežito ispravna, bodovanje je pravedno i teži se priznavanju svih valjanih varijanata odgovora.

Testovi za osnovnu i srednju školu veoma su slično koncipirani, s time da u testovima za osnovnu školu postoji težnja za davanjem preciznijih uputa u zadacima, nema zadataka

kojima bi se provjeravalo samo teorijsko znanje i ne ide se širinu po pitanju određenih programskih sadržaja.

Izneseni zaključci o sadržaju i opsegu gradiva o vrstama rečenica, koncepciji zadataka koji se odnose na to gradivo i pripadajućim rješenjima idu u prilog činjenici da su natjecanja dobro osmišljena, pripremljena i u konačnici provedena u praksi.

VI. Literatura i izvori

Arhiv natjecanja i smotri.

http://www.azoo.hr/index.php?option=com_sectionex&view=category&id=17&Itemid=437.

posjet 5. siječnja 2016.

Badurina, L. et al. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Matica hrvatska. 2008.

Barić, E. et al. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga. 1995.

Češi, M. *Upute za izradu testova* (radni materijal za članove DP-a NPHJ). Zagreb: AZOO. 2010.

De Saussure, F. *Tečaj opće lingvistike*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. 2001.

Dujmović-Markusi, D. *Fon-Fon 3*. Zagreb: Profil. 2006.

Grgin, T. *Školsko ocjenjivanje znanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap. 2001.

Jozić, Ž. et al. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. 2013.

Katičić, R. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: HAZU. 2002.

Kovač, S. i Jukić, M. *Hrvatska krijesnica 7. Udžbenik hrvatskoga jezika za 7. razred osnovne škole*. Zagreb: Naklada Ljevak. 2014.

Lugarić, Z. i Koharović, N. *Hrvatski jezik 7. Udžbenik za sedmi razred osnovne škole*. Zagreb: Profil. 1998.

Nastavni plan i program za osnovne škole. 2006.

[file:///C:/Users/user/Downloads/Nastavni%20plan%20i%20program%20za%20OS%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Nastavni%20plan%20i%20program%20za%20OS%20(2).pdf)

f. posjet 5. siječnja 2016.

Nastavni programi za gimnazije. 1995.

http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf. posjet

Natjecanja iz hrvatskoga jezika. 2014.

http://www.azoo.hr/images/Natjecanja_2014./Natjecanje_iz_hrvatskog_jezika_2014_novo.doc

c. posjet 5. siječnja 2016.

Nebeski Hostić, S. 2007. *Metodologija izrade zadataka za nacionalne ispite i državnu maturu*. <http://documents.tips/download/link/metodologija-izrade-zadataka-za-nacionalne-ispite-i-drzavnu-maturu>. posjet 1. veljače 2016.

Pranjeković, I. *Hrvatski jezik 3. Udžbenik za 3. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga. 2003.

Silić, J. i Pranjeković, I. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga. 2007.

Težak, S. i Babić, S. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga. 2000.

Težak, S. *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika i književnosti I*. Zagreb: Školska knjiga. 1996.

Upute za provedbu natjecanja i smotri učenica i učenika osnovnih i srednjih škola Republike Hrvatske. 2015.

http://www.hck.hr/upload_data/txt_editor/Mladi/Natjecanje%202015/OPCE%20UPUTE%202015.pdf. posjet 5. siječnja 2016.

Vizek Vidović et al. *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP VERN. 2003.